

מראה מקומות- עניני הלכה

‘במות דף ז’

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

לימודי תורה ודעות
by Mr. & Mrs. Duvy Gross

www.dafaweek.org

507-DAF-WEEK

info@dafaweek.org

בענין מצות נעשות ע"י עכו"ם וקטן

- שו"ת רשב"א חלק א' אות שנז'
  - ראבי"ה עירובן סימן שצא'
  - חתם סופר על מילה עמו קצב'
  - רמב"ם בית הבחירה ח' ה'
  - משנה למלך ביה"ב ח' ה'
  - דרך חכמה ביה"ב ח' ה'
  - מוריה שצד-שצו שנה יג'
- איתא בגמ' שאם לא מיעט מיתת ב"ד בשבת היה דוחה אותה והיו ממתים בשבת אע"פ שיש בו כרת. **וברשב"א** הביא חכם א' שאין לדחות שיכול להרוג ע"י עכו"ם שאין זה נחשת מיתת ב"ד אכן הרשב"א עצמו חולק וסבר שהוי שלוחו של ב"ד.
- **ובראבי"ה** הביא בענין הדין שלא יהא שבת ויוה"כ זא"ז משום כבוד מתים דמה בכך הא יכול לקבר ע"י גוי ותירץ שאיה"נ יש כבוד המת ע"י גוי אבל אינו כמו הכבוד ע"י ישראל.
- **ובחתם סופר** תירץ קושיית השעה"מ שהא דאין מלין ע"י עכו"ם בשבת אע"פ שמילת עכו"ם כשרה שאיה"נ המילה עצמה כשרה אכן לא קיים מצות מילה ע"י עכו"ם.
- **ובענין מצוה ע"י קטנים**, עיין **ברמב"ם** שהתיר מצות שימור ביהמ"ק ע"י "הרובין" שהם קטנים. והקשה שם במשנה למלך הא מצות שימור מצ"ע ואינו יוכל לקיים ע"י קטנים. ותירץ **בביאור הלכה** (דרך חכמה) שהמצוה רק שיהא שימור והביא עוד **מהחזו"א** שמינה קטן לשמירת הנר בשבת.
- **וע"ע במוריה** שחוקר חקירה כללית בענין פטור של קטנים אם הפשט שהם בעצם חייבים ורק פטורים מחמת אונס או שבכלל אינו מצווין.

aaq 1234567

שאנו אומרין לך. ומיהו לעיקר פרכיה דמר איכא למימר דהוא הדין דהוה מצי למפרך ליה ותיהוי נמי רבי יוסי ובנטילת נשמה כרת נמי ליכא והיא גופא קא מקשה ליה דמאי איכא בין האי פירכ' להאי דקא מקשינן בגמרא השתא ותיהוי נמי רבי יוסי הבערה דב"ד בשול פתילה היא ואמר רב אשי מה לי בשול פתילה מה לי בשול סמנין יהיא גופה אית בה כרת הילכך דא ודא אחת היא ומאי נפקא לן מינה. ועוד דמדאזהר רחמנא בלשון לא תבערו ומאן דדחי תלי נפשיה בהא לומר דהאבערה ממש קא אזהר רחמנא כפשטיה דקרא ורבי יוסי היא דאמר ללאו יצאת גיחא ליה מינה לומר דהבערה דב"ד גופה כרת אית בה דבשול פתילה היא.

שנה) יג ועוד כתב רבינו בהא דקאמר תלמודא (דף ח') אלא כי איצטריך עליה להיכא דנשא מת ומת ואחר כך נשא חי. ומיפטר א לגמרי אפילו בלא חליצה ועל זה פלא בעיניי דהא לקמן בפרק החולץ (דף מ"א) תנן שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה משום ר' יהודה בן בתירא אמרו אומרין לי המתן עד שיעשה אחיך הגדול מעשה וכו' מת היבם מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה אלמא נשא מת ומת ואחר כך נשא חי בעיא חליצה אלו דבריך.

ואנני אומר אדמותבת ליה ממתני' דהחולץ איתא וסייעיה ממתני' דב"ש (דף ק"ט) דתנן התם ר"ג אומר אם מאנה מאנה ואם לאו תמתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אהות אשה כלומר בלא כלום. ואם נפשך לומר התם משום דקסבר ר"ג אין זיקה ומותר לבטל מצות יבמין כדאיתא בריש פרק כיצד (דף י"ח) הילכך קילא ליה זיקא למדחיה לגמרי אף אנו נאמר דמאן דמתרץ לה הכין הכא אין זיקה נמי סבירא ליה. ולא דחויי קא דחינא ליה למר אלא תלמוד ערוך בפי מפי כל רבתי דלמאן דאמר אין זיקה בנשואין אי נמי קדושין דלאחר זיקה דוחין ביבמה דחיה גמורה ונפטרת יבמה והלכה לה כי הא דר"ג. וההיא דרבי יהודה בן בתירא דפרק החולץ היינו משום דסבירא ליה יש זיקה כדאיתא בריש פרק כיצד (שם) ומעתה איפריקא ליה פירכיה דמר. ועוד דאפשר לאוקמה לסוגיין דהכא אפילו כמאן דאמר יש זיקה וההיא דהחולץ דוקא בשקדש ולא נשא וכדתנן בהדיא שקדש אחיו את אחותה. אבל אם קדם ונשא נפטרה יבמה והלכה לה דאלימי נשואין דלאחר זיקה למדחי זיקה דחיה גמורה וזה כדעת רבתי הצרפתי ז"ל והא דאמר נמי בגמרא מתה אשתו מותר ביבמתו אשתו מן האירוסין קאמר ולא מן הנשואין דאמתני' דקדש אחיו את אחותה קאי. ואל תשיבני ממתני' (דף כ"ו) דד' אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות דתנן אם קדמו וכנסו ב"ה אומר יוציאו דהתם קנסא הוא דקנסו ליה הואיל ועבד איסורא ויש לי ללמוד ולהעמיד שיטה זו מדתנן בפרק הערל (דף ע"ט ב') אמר רבי עקיבא אני אפרש סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ואקשי עליה בגמ' מכדי שמעינן לה לרבי

לאוי דשבת דחמירי דקשיא לי מאי קא פריך מיניה דאירבה האי ברייתא הויא תיובתיה דמאן דמוקי ליה בבונה וסותר ושחוט לי בשל לי דהא תנא בהדיא ברייתא על כרחין בלאו דמחמר מוקי ליה דאי בלאו דמבשל כל שכן דאיכא למיפרך שאני התם דלא תעשה שיש בו כרת הוא. ונ"ל דלטעמיה קאמר כלומר בשקמא לדידהו אידך תנא דאמר לו אביו הטמא או שאמר לו אל תחזיר פליג ומוקי ליה בלאו דמחמר משום דקסבר דבעלמא לא אתי עשה ודחי לא תעשה גרידא וכלאימ בציעית דחיי משום דציעית שקולה כנגד כל המצות ולא גמרי' מינה אי נמי דצמר יפשתים לא מיתר וכדוקיא דרבא. אבל אנן דקיימא לן דדחי על כרחין ללאו דמבשל הוא דאתא והאי תנא דיכול תהא כביד אב ואם דוחה את השבת בלאו דמבשל קאמר אלא לדיך דמוקמת ליה בלאו דמחמר ולומר דתנאי לא פליגי בה אם כן נגמר מהכא דלא דחי דהא לאידך תנא על כרחין לא דחי.

שנו) יא ועוד במאי דקאמר בסמיך (דף ו' ב') מאי לאו רבי נתן היא דאמר הבערה לחלק יצאת וטעמא דכתב רחמנא (שמות ל"ה) לא תבערו אש הא לאו הכי דחי לא רבי יוסי היא וכו'. פלא בעיניי אמאי לא פריך כדפריך לעיל אלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי לא תעשה נגמר מהכא דלא דחי. קושיא זו ודאי אנו רגילים להקשותה ורבתי תרצו דאין הכי נמי מצי למיפרך הכי אלא דעדיפא מינה אקשי ליה לומר דאפילו לטעמיה דמוקי לה כרבי יוסי הא הבערה דב"ד בישול פתילה היא ואית בה כרת.

שנו) יב ועוד כתבת פלא בעיניי כי נמי מוקי לה כר' יוסי הוה מצי לאוכוחי טעמא דכתב רחמנא לא תבערו אש הא לאו הכי דחי והיינו ממתים האיש ובנטילת נשמה כרת איכא דאין נראה לומר דנטילת נשמה תהא נעשית על ידי גוים דהיכן מצינו שנוכל לקיים מצות עשה ע"י גוים זה לשונך. דז"י דמר שכן אני סבור שיכולין בית דין לצוות לגוי לזרוק פתילה לתוך פיו שאין הגוי אלא שלווחו של בית דין ואין מיתת בית דין צריך גופו של בית דין ובפרק בתרא דגיטין (דף פ"ח ב') שנינו גט המעושה בישראל כשר ובגוים פסול ובגוים חובטין אותו ואומרין לו עשה מה שישראל אומר לך כלומר ובגוים פעמים שהוא כשר אם אומר לו עשה מה שחכמי ישראל אומרים לך לפי שאין כופה הגוי אלא במקל ורצועה לב"ד שג' ישראל וכן פ"י בהלכות גדולות. ותדע לך דאטו לאביי שלא היה סבור דשליחותיהו קא עבדינן כדאיתא בשלהי המגרש (שם) וכי היה סבור שבארץ ישראל המומחה בעצמו היה מכה וחובט אלא מומחה מצוה והדיוט חובט על פיו ולא קרינא ביה לפנייהם ולא לפני הדייטות הכא נמי לא שנא ובירושלמי גרסי' תני רבי חייא גוים שעשו כמעשה ישראל כשר ואפילו אמר איני זן ואיני מפרנס אמר רבי יוסי מתניתא אמרה כן ובגוים חובטין אותו ואומרין לו עשה מה שישראל אומרין לך לא מה

אמירה לגוי לצורך מצוה באיסור דאורייתא - תשובת הר"א ממינ

תינוק שתוכל לטלטלו אין מצילין, כדמפרש טעמא התם.

ואם יאמר אדם^{סח} אחרי דבמקום כבוד המת התירו לומר לגוי, למה הקפידו על תרי שבי שלא יבאו בהדי הדדי משום ירקא ומשום מתיא, יעשו כבוד המת על ידי גוים. אומר אני הא' זה לא חש לקמחיה, דכבוד המת בישראל יותר מבגוים כאשר פירשתי למעלה בשכבא דדרוקרת והבאתי ראיא מיוסף הצדיק דא' הניחו לו וכו'. ועוד לא היו רגילים גוים לעמוד ביניהם. תדע שהזאה לצורך פסח, ומילה, דהוו דברים שמצותן דוחה שבת, ליכא לספוקי דוודאי אמירה לגוי התירו, כדאמרינן בעירובין פרק הדר (סו ע"ב) ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה וכו' עד לימרו לגוי ולייתי אמר אביי בעאי לאותוביה למר ולא שבקן רב יוסף וכו' עד הזאה שבות ואמירה לגוי שבות עד ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה, פירוש אית ביה מעשה הזאה, לית ביה מעשה אמירה, ואין חילוק בין איסורא דאורייתא לאיסורא דרבנן, ועוד שיש ספרים שכתוב בהן^{סט} אי הכי לימא ליה זיל אחים ליה, ועל גירסא זאת לא סמכתי, אך כאשר הסברתי למעלה בחולה שאין בו סכנה דהתירו אמירה לגוי אפילו באיסורא דאורייתא, דדומיא משבעה ועד שלשים כעד שלשה ומשלשה ועד שבעה^{עא}, שמעינן דבפסח ומילה הותרה אמירה לגוי. ובפסחים פרק אלו דברים (סו ע"א) אמרינן אמרו לו רבי שכח ולא הביא סכין מהו אמר להם הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני

שבעה ושלשים, דמשבעה עד שלשים בגוי דומיא דמשלשה עד שבעה בישראל. אך פירוש לית ביה מעשה, דיבור קרי לית ביה מעשה, דהא לא נזכר ולא נרמז איסורא דאורייתא שם^{סג}. כל אותם הדברים שהבאתי, משום [מצוה]^{סד} מפרישנא להו. ויש מהן שנוכל לחלק ביניהם לשאר מצות^{סה} ויש מהם שלא נוכל לחלק. לכך נראין הדברים לתת טעם אחד לארבעתן^{סו}, כולהו מטעם מצוה, דבמקום מצוה אין איסור באמירה לגוי. ובכל מקום שתמצא איסור אמירה לגוי, שלא במקום מצוה מפרישנא להו^{סז}.

והא דאמרינן (פסחים צב ע"א) ערל ואיזמל והזאה העמידו דבריהם במקום כרת, שאין מביאין איזמל אפילו דרך איסורא דרבנן, כדאמרינן בפרק רבי אליעזר אומר אם לא הביא (קל ע"ב) ויאמר האומר אחרי שאין איסור אמירה לגוי במקום מצוה למה תבטל המצוה יאמרו לגוי ויביא. הא לא קשיא, הכי קאמר אם יארע הדבר כך שאין הגוי, תבטל המצוה בשב ואל תעשה, ולא יבטלו דברי חכמים שיש בידם לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה כדאיתא ביבמות בהאשה רבה (צ ע"א). וגם מה שאנו אומרים ביבמות פרק חרש ר' יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחות וכו' עד דבר טליא וטלייתא כו', ותאמר למה לא התירו לו על ידי גוים, הא לא קשיא נמי, דהכי אמרי ליה אינך צריך לחזר אחר גוי, בענין הזה תוכל לעשות. ובכל מקום שתמצא איסור בדבר מצוה, כגון (מג ע"ב) אין מצילין את המת מפני הדליקה למאן דאית ליה, פירושו אם כן יארע הדבר כך שלא ימצא הגוי ולא ככר ולא

פח. היא טענת רבינו ברוך כמש"כ במרדכי שם. ועל טענה זו לא הביא המרדכי את תשובת רבינו. ומתוך כך רצה לומר מרן בב"י דשפיר קאמר ר"ב ואין הלכה כרא"מ, אלא לפי שבעל הגמ"י הביא לדינא דרא"מ כתב דקי"ל כוותיה. ומ"מ כיון שבהגמ"י הובא רק שהתיר רא"מ להביא המת מהספינה, ולא הובא שלד' רא"מ ה"ה לקוברו מותר, הבין מרן בדעת רא"מ שרק להביאו התיר. ^{סא} בעירובין שם. ע. ונזכרה גירסא זו לעיל סי' קצו אות כט ולקמן סי' רעח (ושם כת' רבינו שכ"ג רש"י). ועי' להלן אות י. עא. ר"ל כמש"כ לעיל: דמשבעה עד שלשים בגוי דומיא דמשלשה עד שבעה בישראל.

(בשבת ס"פ ר"א דמילה ובעירובין שם) ודעימיה שהחילוק בין אמירה לעשות איסור דאורייתא לבין אמירה לעשות איסור דרבנן. ^{סב}. וכע"ז תמה הריטב"א לעירובין שם ^{סד}. כ"ה בשריד כת"י הנ"ל. ^{סה}. נראה שכונתו למש"כ ראשונים [תוס' וסמ"ג בשם ר"י וכ"ד הטור עי' טו"י סי' שז ס"ה] לחלק דמילה שאני שהיא עצמה דוחה, ומת שאני משום כבוד המת וכמש"כ לעיל אות א. ^{סו}. חולה שאב"ס, מת ביו"ט, אומר לגוי הבא וההוא ינוקא. ^{סז}. וכ"ד בעל העיטור הובא בב"י סי' שז ס"ה וברמ"א סי' רעו. ואף הוא כרא"מ מפרש בההוא ינוקא במלאכה דאורייתא ומשוה שאר מצות למכשירי מילה כמבואר בב"י שם.

קצב חתם ברית מילה סופר

130

עכו"ם שמל ישראל, אע"ג דחתינוק מהול,
מ"מ לא נתקיימה בו מצות מילה.

ומ"ש אפילו אשה יכולה למול מדכתיב המל ימול ואתתא כמאן
דמהילא דמי, עדיפא מיני' ה"ל למפרך לחד מ"ד¹³² אפילו
עכו"ם יכול למול שאינו בר שליחות, אבל האמת אם העכו"ם מל נמצא
התינוק מהול להך מ"ד ופטור מכרת, אבל המצות עשה לא נתקיימה,
ומה"ט לק"מ מה שמקשים¹³³ אמאי לא ימול עכו"ם בשבת והלא מילה
בנכרי כשרה, ולק"מ דעל כל פנים מ"ע של ביום השמיני ימול
היא דוחה שבת ולא נתקיימה ע"י שליחות גוי¹³⁴, וה"נ באשה, ועוד
אשה היתה מתחייבת בעצמה מקרא המול לכם, משו"ה איצטריך
מיעוטא ואתה את בריתי למ"ד¹³⁵.

וע"ע שם סי' קל"ב ד"ה וזאת,
שכתב וז"ל: ולפע"ד כי שמעתי מקשים
אחר שמילת ארמאי כשרה, מ"ט להתיר
מילה בשבת היכי דאפשר ע"י ארמאי.
ולפע"ד נהי דהבן הוא מהול, מכל מקום
מצות עשה שמוטל על האב למול בנו,
או על הב"ד למול הבנים לא מתקיימת
אלא ע"י שליח ישראל שהוא שלוחו
כמותו, משא"כ גוי שאין שליחות לגוי
לא מקיים האב מצות עשה המוטלת
עליו, נהי שהבן הוא מהול מ"מ
האב והב"ד לא קיימו מצות עשה
שלהם, ומשום הכי דוחה שבת עכ"ל,
ועי"ע שם (סי' שכ"א) ד"ה שמעתי,
שהוסיף עוד וז"ל: וכזה דחיתי נמי דברי
של"ה שבמג"א (סי' תמ"ו) שיוציא החמץ
ביו"ט על ידי גוי, ולפע"ד נהי דהחמץ
מבוער מהעולם, מ"מ הבעלים לא קיימו
מצות עשה דתשביתו ע"י שליחותו של
גוי ולא מינתק לאו דכל יראה שכבר

(132) ע"ז כ"ז ע"א.
(133) שעה"מ ה' עכו"ם פי"ב ה"א
ד"ה עוד.
(134) לכאורה יש לעי' מהא דאיתא
במנחות (מ"ב ע"א), וכללא הוא
[דכל היכא דבעכו"ם כשר, בישראל אינו
מברך], והרי מילה דכשירה בעובד
כוכבים דתניא וכו', ובישראל צריך
לברך, דאמר מר המל אומר ברוך אשר
קדשנו במצותיו וצונו על המילה, ומשני
מידי הוא טעמא אלא לרב, רב מיפסיל
פסיל וכו', ולכאורה לדברי החת"ם אה"ג
דמילה כשרה היא בעכו"ם, אבל מצות
האב או הב"ד פסולה היא בעכו"ם, ולא
קיים האב המצוה ע"י עכו"ם, והברכה
ברכת המילה, אחת היא לאב המל
ולתינוק הנימול, ושפיר מברכים ברכת
המילה, משום דבמצות האב פסול
העכו"ם וצ"ע.
(135) שו"ת יו"ד סי' רצ"ו ד"ה ומ"ש.

הלכות בית הבחירה פרק ח

כה

וביטול שמירתו מצות לא תעשה: ד מצות שמירתו שיהיו הכהנים (ו) שומרים מבפנים (ז) והלויים מבחוץ. (ח) * וכ"ד עדה שומרים אותו בכל לילה תמיד בכ"ד מקום. הכהנים בג' מקומות (ט) והלויים בכ"א מקום: ה' והיכן היו שומרים. כהנים היו שומרים (י) בבית אבטינס (יא) ובבית הניצוץ ובבית המוקד. בית אבטינס ובית הניצוץ (יב) היו עליות בנויות (יג) בצד שערי העזרה (יד) * והרובין היו שומרים שם. בית המוקד (טו) כיפה ובית גדול היה (טז) מוקף רובדין של אבן (יז) וזקני בית אב של אותו היום היו ישנים שם (יח) ומפתחות העזרה בידם: ו' לא היו הכהנים (יט) השומרים (כ) ישנים

ביאור ההלכה

השמר אינו אלא ל"מ דהא אילטרין כאן לגופי' דניצני שמירה והול"ל שעובר צב" עשה וי"ל מדכתיב אח משמרת משמע ל"י ל"מ דהול"ל וקמרו אח המקדש ול"ד לרשא דקרא דכתיב ושמרו משמרתם ומשמרתם כל האהל דלא מני למכתב צב"א וי"ע: * וכ"ד עדה. ע"י ג"ח שהבחנו הגמ' בתמיד דצננותא הוא יתיב אכל לכאף' ההוא דפרבר משום דיתבי אבראי צני צננותא אכל שאר הכהנים לא צני צננותא לכך נראה שיותר נכון הגירסא וכ"ד אדם, וע"י צפ"ו מכה"מ ה"ב ש"י רצנו כאר"א מממונים אלו תחת ידו אנשים הרבה משמע דרצנו ס"ל בכל מקום שנתנו ממונים הכונה הן וכל הדרך לכן ולפ"ו אפשר לקיים הג"י עדה דס"ל דלא קגי שומר א' אולי ינטרכו משהו לקדר יהי' לו עוזרים והכונה שהעיקר אחד אכל היו לו אנשים משרתים לו ועושים פקודתו ומ"מ ל"ע דלשון שמירה לכאף' אין מוכרת אלא א' וכשירצה לנו יסתלק עם אחר כמש"כ המל"מ וי"ע: * והרובין שומרים שם. המפרש פ"י קטנים פחותין מיי"ג והמל"מ הקשה דהא קטנים לאו צני מלוה נינהו ואף מוסרין המלות לקטנים וי"ל דהמלוה אינה על השומר רק על הצ"ד או הכהנים מוטל שידאגו שיהא שם שומר וגם קטן יכול לשמור כמבואר צו"ד ס"י קט"ו ס"א דקטן בן ט' ראו לשמור גבי חלב שחלבו גוי וכן גבי לקרות לאור הנר בשבת מינה החזו"א קטן לשמור (שו"מ כן במנ"ח מלוה שפ"ח), ולפ"ו יש ליישב מה שחמטנו לעיל ה"ב מה אילטרין בספרי פסוק למעט נשים מיפיק ל"י שהוא מ"ע שהז"ג להשיטות דשמירה אינה אלא בלינה, ולפ"ו אין כאן קושיא שאין המלוה על הנשים אלא על צ"ד או הכהנים שיעמידו שומר וצ"ח ס"ד שגם אשה כשרה:

דרך חכמה

על לאו זה שאין צו מעשה וי"א שהוא מלוה עשה: (1) שומרים מצפנים. כדלקמן ה"ה (יד) והיו יכולים ליטע שם דגגין ועליות לא נתקדשו וצית המוקד חזיו צמול: (2) והלויים מצמון. כדלקמן ה"ח (טו) כדי שיוכלו ליטע שם לנוח (טז) וכהנים אין רשאין לשמור במקום הלויים: (ח) וכ"ד עדה. (יז) שכל שומר לא ישב יחידי רק חבדיו ישבו עמו ללוות וגם כדי שיוכלו להתחלף וללכת אלו לישון והללו שומרים כמ"ש לקמן ה"ו (יח) ויש גורסין כ"ד אדם: (ט) והלויים צכ"א מקום. (יט) דעת רצנו שהלויים לא שמרו כלל במקום שהכהנים שומרים וכן דעת (כ) רגמ"ה אכל דעת התוס' ורצנו שמעי' שהלויים שמרו שם מלמטה וכ"ד (כא) הראב"ד ור"ש צרי' ודעת הסמ"ג והרע"ב שכולם היו שומרים יחד עם הכהנים צארתו מקום וע"י (כב) צרא"ש שהציא צ' דעות אם היו י"ח לויים וג' עם הכהנים או כ"א לצד מהשומרים עם הכהנים (כג) וכ"ו מה"מ מההלכה למשה מסיני ונגמ' מסמין לה אקראי: (ד) צצית אצטונס. (כד) צדרוס היתה (כה) וצית הגילוף הי' בצפון וכן צית המוקד (כו) ושנים מהם היו שערים אכל צית אצטונס לא הי' שער (כח) והראב"ד כתב שלא היו שומרים צצית המוקד ממש אלא מצחון סמוך להשער שלו: (יא) וצית הניצוץ. (כט) ע"ש שהיתה שם אכסדרה ואורה מרובה לכן נקרא צית הניצוץ: (יב) היו עליות. (ל) והכהנים שומרים למעלה צעליות (לא) ואפשר דלרצנו אינו לעיכובא וס"ל דלא כהראשונים דס"ל דמעכב דהכהנים למעלה והלויים למטה וצ"ע והכהנים היו שומרים צציתם שלא קדשו בקדושת עזרה (לצ) דגגין ועליות לא נתקדשו והיו יכולים ליטע שם והלויים בחוף צלי צית (לג) וצית הגילוף הי' לו פחת לחיל ויש גורסין לחול: (יג) צצד שערי העזרה. (לד) כי כל השומרים הלויים היו שומרים סמוך לשערים (לה) אכל צית אצטונס הי' צא' מן הפנות: (יד) והרובין היו שומרים שם. (לו) י"א שרובים הם כהנים קטנים פחות מן י"ג (לו) וי"א גדולים פחות מן כ' והראב"ד כתב דצצית המוקד שמרו פרה"י שרחיין לעבודה ולא רובין (לח) ויש מחלקין בין תחלת הלילה לסוף הלילה: (טז) כיפה. (לט) שצנאות ע"ג כיפה של אצנים: (טז) מוקף רובדין של אבן. (מ) אילטצאות סביב של אצני גזית היו משוקעות צננות ויוצאות מן הכותל לתוך צית המוקד לצד הקרקע ועל גביהן אצנים אחרות הצרות מהן שיוצאות נמי מן הכותל והיו כעין מעלות זו על זו (מא) והיו מפלגין אותן מצחון לשם האצנים כנ"ל פ"ח ה"ח אכל (מב) הראב"ד פ"י שלא היו חותכין כלל אלא מצדאין לתחלה אצנים שלמות גדולות וקטנות: (יז) וצקני צית אב. (מג) שכל משמר הי' מתחלה לו' צתי אצות וחקי צית אב של אותו יום ישנים שם על אותן רובדים: (יח) ומפתחות העזרה בידם. (מד) צרשותן שלא הי' אדם רשא' ליטול צלא רשותן (מה) אכל מקום המפתחות למטה הי': (יט) השומרים ישנים צצדג"כ. וכן הלויים (מו) ואע"ג שהשומרים לא היו ישנים כלל הן הכהנים והן הלויים כדלקמן ה"י מתחלפים היו וכשאלו ישנים אלו נעורים: (כ) ישנים צצדג"כ. (מו) שמה יפית צהן וגנאי לצבדי כהונה אכל לולי זה הי' יכול לישן צצדג"כ צלא האצנט צצדג"כ ניתנו ליהנות צהן כמ"ש רצנו

ציון ההלכה

(יד) המפרש בתמיד כ"ה צ': (טו) בן משמע בתמיד כ"ו א' ע"ש: (טז) בן מסקי הראב"ד בתמיד כ"ו א': (יז) בן משמע בתמיד כ"ו א' ע"ש: (יח) שינוי נוסחאות: (יט) מל"מ כאן ע"ש שצ"ח צאריכות: (כ) צריש תמיד: (כא) תמיד כ"ו צ': (כב) כ"ו צ' וכן צריש מדות מסופק צזה: (כג) מנ"ח מלוה שפ"ח: (כד) שהרי לשכת פרהרין בצפון הי' בתש"כ רצנו צפ"ה הי"ו ע"י יומא י"ט א': (כה) מדות פ"א מ"ו: (כו) שם: (כז) המפרש בתמיד כ"ו א': (כח) בתמיד כ"ו א': (כט) פ"י הראב"ד והרא"ש: (ל) תמיד כ"ו צ': (לא) מנ"ח מלוה שפ"ח: (לב) שם וכ"כ הראב"ד ריש תמיד צשם ר"ש החסיד ור"י צ"ר שלמה אכל הראב"ד עגמו חולק שם וס"ל שהיו מקודשין ומה שצריכין לעשות בעזרה מותר ליטע ע"ש: (לג) מארי ריש מדות: (לד) המפרש בתמיד כ"ה צ' ד"ה היו: (לה) הרא"ש ריש מדות: (לו) המפרש בתמיד וכ"ד הראב"ד ורגמ"ה ורגמ"ה ורגמ"ה לר"ש צ"ר יצחק וצ"ח מ: (לז) ע"י מל"מ: (לח) צציתה לר"ש צרי' ע"ש: (לט) המפרש בתמיד והמפרש הקשה שם א"כ היתה חול כגגין ועליות ותמוה מאי ק"ל אדרבה מפני שהיתה חול יכלו הכהנים לשבת שם וכמש"כ המפרש צעגמו שם ד"ה היו עליות וצ"ע שו"ר שהמפרש צעגמו כתב בן צדק כ"ו א' ד"ה צא צפ"י צתרא ורצנו צפיה"מ פ"י שהכיפה היתה על גבי וצ"פ המארי וכ"כ צפ"י רצנו שמעי' מדות פ"א מ"ח: (מ) רע"ב והיו עולין מהתחנות אל העליונות ושם היו ישנים ע"ג מנות שהיו בחוף החומה כ"כ המפרש תמיד כ"ה צ': (מא) וכ"כ המפרש בתמיד כ"ו צ' וכ"כ ר"ש צרי': (מב) רע"ב: (מג) רע"ב: (מד) תפא"י וכ"כ המפרש בתמיד כ"ה צ' ע"ש וכ"כ הגר"א צצארו שם צמ"ט וכ"י הי' צצית המוקד כדתן ספ"ק דמדות ומש"כ שם רצנו שמעי' שהלוי יגן עלי' לא הצנתי: (מה) כדתן ספ"ק דמדות ועמש"כ צפ"ד מכה"מ הי"ו: (מו) מל"מ ור"ד ערמאה כתב צע"א וצ"ע וצרא"ש משמע שהשומרים לא היו ישנים כל הלילה והגר"א צפ"ק דתמיד פ"י שצותן צעצדו צארתו יום והקטירו צלילה אצרים ופדרים לשאר לישן שם וגם אותן משמרות שלא נחלקן לצתי אצות אלא צעצדו כל השבוע נשאר לישן שם לעבוד למחר:

אשר הוא עושה. או נימא בהיפוך, דהקב"ה אשר נתן התורה לא דיבר רק עם בני דעת שלמה, עליהם צוה מצות עשה ועליהם הזהיר ממצות לא תעשה, אבל לחסרי דעת לא הטיל כלל מתרי"ג מצות, כי המה חיות בצורת אדם, אבל אינם באמת בני אדם, כי מה יתרון לאדם מן הבהמה רק שלימות השכל והדעת, וחרש ושוטה וקטן אין שכלם שלו, ולא נצטוו מפי הקב"ה מאומה".

ומדברי האחרונים נראה שנחלקו בזה.

הפרי מגדים (פתיחה כוללת אות ט) כתב: "קטן פטור מכל מצות התורה, ומכל מקום אביו מצוה להפרישו". וביאר זאת (אות יג) כי "חרש שוטה וקטן יש להם מעשה ואין להם מחשבה, ומכל מקום שמעינן דחרש שוטה וקטן אין להם מחשבה לקולא ולחומרא, ואפילו קטן ושוטה שדיברו לאו כלום הוא אף לחומרא". ומבואר בדבריו שקטן כלל אינו בתורת חיובים במצוות. וכן משמע מדברי רבי עקיבא אייגר (שו"ת תנינא סימן קלד), שתמה "אמאי בקטן אין מצווים בית דין להפרישו, הא הקטן מקרי מזיד יותר, אלא דחס רחמנא עליו שלא לענוש אותו, אבל מכל מקום יהיה חיוב להפרישו". ומחמת תמיהה זו כתב: "דעל כרחק דחס רחמנא עליה, היינו דהתורה חסה עליו ולא רמי עליו מצות וחייבים, ואם רואים שהקטן רוצה לעבור עבודה זרה, אין מחוייבים להפרישו, דלא אזהר רחמנא כלל לקטן". ומשמע מדבריו שקטן כלל אינו בתורת חיובים במצוות.

ברם המנחת חינוך (מצוה יז אות יד) נקט שקטן ישנו בתורת החיוב במצוות אלא שהתורה לא הזהירה והענישה אותו על עבירות: "אף דקטן אין מוזהר על מילת עבדים דלאו בני מצות הוא, מכל מקום נראה דבאמת קטן בן מצות, רק דלא שייך לומר דהתורה הזהירה אותו, דלאו בן דעה הוא, אבל באמת חייב במצות. והא ראייה, דאסור להאכיל לחש"ו איסור בידים, וגם יש דעה בגמרא דקטן אוכל נבלות בית דין מצווים להפרישו".

ב. להלכה נפסק בשו"ע (או"ח סימן שמג סע' א) כשיטת הרמב"ם: "ולהאכילו בידים אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים". וכתב המשנה ברורה (ס"ק ד) "אסור לכל אדם, ואפילו התינוק אינו בר הבנה כלל". והוסיף: "ולכן אסור ליתן לתינוק דבר מאכל של איסור אפילו לשחוק בו שמא יאכלנו דהוי כמאכילו בידים".

אולם הביאור הלכה (ד"ה מדברי סופרים) כתב: "ודעת הרשב"א והר"ן דאם התינוק צריך לכך, מותר אפילו לספות לו בידים דבר שהוא אסור מדרבנן, אך המחבר סתם לדינא כדעת החולקים עליהם ואוסרים בכל גווני. וכתב רבי עקיבא בתשובת רבי עקיבא אייגר, על דבר טלטול הספרים לבית הכנסת במקום שאין עירוב על ידי תינוק, אי יש לסמוך בזה על הרשב"א דאיסור דרבנן ספינן ליה בידים. והשיב דזה אינו, דהא הר"ן כתב להדיא דאף להרשב"א ספינן ליה רק לצרכו ולא לצרכנו, ואדרבה מחינן בידיה, ויש תקנה ליתן להתינוק חומש וסידור שישא לבית הכנסת לצורך עצמו להתפלל ולשמוע קריאת התורה, וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד".

ומבואר איפוא בדברי רעק"א והביאור הלכה, שמותר לספות לקטן איסור דרבנן בדבר שהוא "צורך הקטן".

ג. ונראה לבאר את יסוד מחלוקת הרמב"ם והרשב"א, על פי חקירת האחרונים, האם קטן אינו בכלל בתורת חיוב מצוות, או שהוא בתורת החיוב אלא שלא נענש עליהם.

בשו"ת מחנה חיים (אבן העזר ח"ב סימן לד) הסתפק האם קטנים "גם הם בני ישראל אשר עליהם דבר ה' לקדשם בתרי"ג מצות, כי הם זרע האבות אשר נתקדשו בהר סיני לעם סגולה ועבדי ה', רק ע"י שאין שכלם שלם, כי חרש שוטה וקטן אין להם דעת שלמה, המה כאנוסים שלא יכלו לעשות מצוה כדת, וגם לא יענשו אם עוברים עבירה ואין משלמים אם הזיקו, כי אונס רחמנא פטריה ואין לך אונס גדול מזה, מי שאין דעתו שלם הוא אונס בכל

האפשר, כדי שלא ילמדו להקל במינים אחרים האסורים מעיקר הדין. והקשו בגמרא: "וליתן ליה לתינוק ישראל" - מדוע רב משרשיא לא נתן פרוטה לתינוק ישראל שיזרע את הכשות עבורו. ותיצו: "אתי למסרך". הקטן [הישראל] עלול להיגרר לזרוע כישות בכרם גם כשיגדל, ולא ידע שאע"פ שהקלו לזרוע על ידו בקטנותו [כיון שמותר מעיקר הדין בחו"ל], ולכן אין לתת לו לזרוע בקטנותו.

וכתב המאירי (בית הבחירה, שם) "וליתבי ליה לתינוק ישראל, שהרי קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווים להפרישו. ואף על פי שמכל מקום אין מאכילים אותו בידים, בזו ראוי להקל שאף בגדול אין עיקר האיסור אלא מגזרת מין אחר". מדבריו אלו משמע שבדבר שהוא גזירה, אין איסור אף להאכילו בידים. וכן מבורר בדברי הפרי מגדים (או"ח סימן שא אשל אברהם ס"ק לב) שכתב בתוך דבריו כי במקום שהאיסור אינו אלא "גזירה, לא הוה כמאכילו בידים".

וכן הביא בספר הקטן בהלכה (פרק ה סע' ב) "יש מתירים להאכיל קטן דבר אסור משום גזירה", ולאחר שציין לדברי המאירי והפמ"ג, כתב: "ובישועת יעקב כתב כן להלכה, דכיון דאינו אלא משום שמא יבוא לידי איסור, לא חיישינן בקטן, שאף אם יבוא מעצמו לידי איסור, לא הוי כמאכילו בידים".

[לפי האמור, לכאורה נראה להתיר לתת לקטן בשבת צעצוע המשמיע קול, שהרי איסור השמעת קול הוא "גזירה שמא יתקן כלי שיר" (או"ח סי' שלח סע' א). ומכאן יש לתמוה על המובא בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק טז סע' א) "מותר ליתן בידי תינוק קטן מן הצעצועים המשמיעים קול כשהוא מנענע אותם או לוחץ עליהם". ובמקורות (ס"ק י) הביא את דברי הביאור הלכה בסי' שמג בשם רבי עקיבא איגר [לעיל אות ב] לסמוך על שיטת הרשב"א להתיר ספיה באיסור דרבנן לצורך קטן. אך לכאורה לא מובן מדוע כתב להתיר "ליתן בידי תינוק קטן", דהיינו תינוק שאינו בר הבנה,

וכדבריו כתב האדר"ת (קונטרס כללי המצוות, חינוך לקטן אות ב) "קטן ישנו בכלל איסורים וכן מצוה הוא, רק דלא שייך לומר דהתורה הזהירה אותו אחרי שאינו בר דעת, אבל באמת חייב במצוות. וראיה, דאסור להאכיל לו איסור בידים, ולחד מאן דאמר קטן אוכל נבילות מצווין בית דין להפרישו, וגם חרש ושוטה כמו קטן לענין זה".

ועל פי זה נראה כי הרמב"ם סבר שקטן בתורת החיוב במצוות אלא שלא נענש עליהם, וכפי שמשמע מדבריו בהלכות שגגות (פ"ט ה"ג) "בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה, היא לוקה והוא מביא קרבן", שמאחר והקטן בתורת החיוב במצוות צריך הוא כפרה על מעשיו. ולכן לדעת הרמב"ם אפילו באיסור דרבנן יש איסור ספיה לקטן, היות והקטן נמצא בתורת החיוב במצוות אלא שלא נענש עליהם.

אולם הרשב"א סבר כי קטן אינו בכלל בתורת חיוב מצוות, ולכן רק באיסור דאורייתא החמירו לאסור לספותו לקטן [כדי שלא יתרגל לעבור על איסורי תורה] ולא באיסור דרבנן.

•••

איסור "ספיה" בגזירה דרבנן

ד. במסכת שבת (קלט, א) הובאה מחלוקת רבי טרפון וחכמים האם יש איסור כלאים בזריעת ירק בכרם, ונפסק להלכה "שכל המיקל בארץ [ישראל] הלכה כמותו בחוץ לארץ". מכיון שבחו"ל איסור כלאים מדרבנן, הולכים שם אחר דעת המיקל, ולכן אין להחמיר ולאסור זריעת ירקות בכרם בחו"ל. ובהמשך הסוגיא מובא כי "רב משרשיא יהיב ליה פרוטה לתינוק נכרי זרע ליה". ופירש רש"י: "קסבר בחוץ לארץ שרי, ומיהו כל כמה דאפשר משני שלא ילמוד להקל". כלומר, רב משרשיא נתן פרוטה לנכרי קטן כדי שיזרע עבורו כישות [צמח הגדל על ענפי שיחים] בכרם, מכיון שסבר שאמנם מעיקר הדין יש להקל בחו"ל כדעת רבי טרפון שאין כלאים בכרם, אך סבר שיש לשנות ככל

♦ מוריה, שנה שלושים ושלש, גליון י—יב (שצד—שצו). שבת תשע"ה